

¡BOMBA!

En busca de favorito
ya se pronuncia Morena,
ya van cuatro por la buena...
pero les falta un gordito

K'uintsil

Edición de fin de semana, del viernes 29 de septiembre al domingo 1° de octubre de 2023

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 9 · NÚMERO 2083 · www.lajornadamaya.mx

AM JIT'IK K'AANK'AN K'ÁAN,

U CHÍIKUL UTSIL YANIK K'ÁAX TU'UX KU YANTAL

U yila'al le ama', de seda dorada, (*Trichonephila clavipes*) táanka'abe', ku ye'esik uts yanik che'ob yéetel xiiwo'obi', beey tu ya'alaj César Raciél Lucio Palacio, máax ku meyaj tu najil xook Frontera Sur-Unidad Chetumal.

Tu tsolaj le chan ba'alche'a' k'as nojoch, tumen u wíinkilale' je'el u k'uchul u p'is tak ka'ap'éeel sentimetróos u chowakil. Ts'o'okole' ku yantal tu'ux chokoj u yooxol yéetel tu'ux yaan úumedad, tu noj lu'umil México, ba'ale' yaan xan ku yila'al tu noojol-lak'inil Estados Unidos tak Argentina.

Yaan tu'ux suuk u yila'al. Ts'o'oke' k'a'abéet ti' che'ob yéetel u k'ab che'ob tumen ti' ku t'inik u nojoch k'áano'obi'. "Ku páajtal tak u ya'alale', múuch' kaja'an yéetel uláak'o'obo' tumen ya'abach ti' leti'obe' kéen u yilo'ob ts'o'ok u ji'it'il jump'éeel k'áané', ku beetiko'ob u jeel tu tséelilo'obi', le beetik múuch' yano'ob, ts'o'oke' mix táan u paklan jaantikubáajob", tu ya'alaj.

Suuk u yila'al u xch'upul amilo'obi'. Ku kuxtalob'ob kex jump'éeel ja'ab yéetel u yooko'obe' jach chowaktak. Ti' le ka'ats'íit yaan táanile', yaan beey mejen tso'otso'ob tu'ux ku yu'ubiko'ob jejeláas ba'alo'ob. U xiibile' maas chan mejentak, chéen wa ku jach ilik máak u k'áano'obe', ku yila'al. Leti'obe' ma' tu máano'ob chuuk, tumen ku jaantiko'ob ba'ax ku p'a'atal tumen u xch'uupil.

U k'áané' jach chíika'an, tumen óol beey k'aank'an doraadóo, yéetel kéen jula'ak tumen k'iine' óoli' beey ku léembale', le beetik beey u k'aaba'o'. Ts'o'okole' je'el u nojochk'ínsa'al tak maanal jump'éeel metrúo y meedyóo u nojochil u wóolisil.

MIGUEL AMÉNDOLA
OCHEL EVANGRIMES

ESPECIAL: FAUNA NUESTRA | P. 43 YÉETEL 45